

1. PSIHOLOGIA PERSONALITĂȚII

1.1. Introducere în psihologia personalității

Începuturile studiului personalității pot fi regăsite în lucrările lui Platon, Aristotel sau Descartes, însă apariția domeniului științific al psihologiei personalității este legată de obicei de apariția lucrării lui Gordon Allport „Personality: A psychological Interpretation”, în anul 1937. De-a lungul istoriei psihologiei științifice s-au remarcat mai multe abordări particulare ale funcționării psihicului și implicit ale personalității. Printre perspectivele care au o influență distinctă în acest sens se numără: abordarea psihanalitică, perspectiva trăsăturilor de personalitate, perspectiva umanistă, perspectiva comportamentală și abordarea cognitivă. Fiecare dintre ele s-a dezvoltat în timp, beneficiind de contribuțiile unor remarcabili oameni de știință. În aceste perspective, cu toate că au unele influențe reciproce, se diferențiază modele conceptuale particularizate care ghidează strategii de cercetare distincte și implementarea unor intervenții practice specializate.

Psihologia ca știință este direct legată de înțelegerea personalității, metodele și conceptele de explicare și descriere a acesteia având o valoare foarte mare în înțelegerea naturii complexe a comportamentului uman. Printre obiectivele cursului de psihologie a personalității se numără: conturarea unui concept clar, integrat și unitar al personalității și al structurii acesteia, identificarea aportului teoriilor relevante ale

personalității, construirea unei imagini comprehensive cu privire la psihopatologia personalității.

1.2. Conceptul de personalitate

Personalitatea are multe semnificații, conceptul având conținuturi diferite în funcție de fiecare perspectivă științifică – iar în prezent existând mai mult de zece școli personologice. Personalitatea se referă la modul caracteristic de a fi, de a gândi și de a acționa al unei persoane, ea este constelația caracteristicilor tipice ale persoanei, trăsături care sunt observabile în medii sociale variate. Cuvântul „personalitate” provine din cuvântul latin „persona”, care înseamnă „masca” purtată de actorii de teatru în Grecia antică și care a ajuns să însemne și rolul jucat de aceștia. Prin urmare, la nivel sumar, personalitatea este formată din acele trăsături pe care oamenii le afișează în viața socială. Însă la nivel științific, semnificația personalității depășește acest concept de „imagine socială superficială” și surprinde acele trăsături stabile, constante, definitorii ale unei persoane.

Personalitatea cuprinde aspectele importante și relativ stabile ale comportamentului. Dacă luăm ca exemplu o persoană a cărei personalitate include o trăsătură ce poate fi numită „extrem de timidă”, aceasta se va comporta cu timiditate în multe situații diferite și pe o perioadă importantă de timp. Însă pot exista și excepții, persoana putând fi mai deschisă față de propria familie, față de o prietenă apropiată sau la petrecerea zilei sale de naștere. Însă ea va avea de multe ori dificultăți în relația cu alte persoane, dificultăți care vor

continua vreme de luni sau chiar ani și care vor avea un efect semnificativ asupra stării sale de bine.

Unii teoreticieni susțin că personalitatea poate fi studiată numai prin observarea comportamentului exterior, social. Cu toate acestea, majoritatea psihologilor definesc personalitatea ca avându-și originea în individ. Acești teoreticieni subliniază faptul că personalitatea ar putea exista în absența altor persoane și că ar putea avea aspecte care nu sunt vizibile.

De altfel, existența și manifestarea omului în societate implică prezența mai multor ipostaze, delimitate conceptual sub forma de: individ, individualitate, persoană, personalitate. În literatura de specialitate, individul este unitatea biologică, diferențiată prin intermediul independenței organismului în relație cu mediul înconjurător.

Individul este un exemplar al unei specii, care nu poate fi divizat fără a-și pierde specificitatea. În ceea ce privește oamenii, integralitatea individului este asociată cu unicitatea sa, având în vedere că nu există doi oameni identici din toate punctele de vedere.

Individualitatea se referă la expresia individului, diferențierea și particularizarea sa structural-funcțională, așa cum se manifestă acesta în plan biologic, dar și psihologic.

Persoana este o entitate psihosocială, determinată socio-cultural prin intermediul statutului social, al etniei, religiei etc., constituindu-se și manifestându-se prin interacțiunea omului cu mediul socio-cultural. Persoana se referă la acele însușiri care conferă identitatea socială a individului – nume, familie, profesie, etc. – și care se asociază cu anumite drepturi și obligații asumate în cadrul unui sistem de relații sociale. Persoana este corespondentul în plan social al conceptului de

individ din plan biologic, iar conștiința de persoană se dezvoltă prin intermediul unui proces de personalizare, de socializare și de culturalizare.

Personalitatea reprezintă modul specific de organizare a trăsăturilor și însușirilor fizice, psihice și psihosociale ale persoanei, asigurând adaptarea individului la mediu. Ea are un rol central în raport cu celelalte ipostaze ale omului, asigurând continuitatea psihică și funcționarea proceselor psihice. Personalitatea se referă la organizarea dinamică a tuturor conținuturilor psihice, încheiate prin intermediul conștiinței de sine în raport cu ceilalți.

1.3. Definirea personalității

I. Dafinoiu (2002) afirma că personalitatea este o construcție teoretică elaborată de psihologie în scopul înțelegerii și explicării modalității de ființare și funcționare ce caracterizează persoana ca organism psihofiziologic.

Până în prezent nu există o definiție unanim acceptată a personalității, definițiile existente fiind influențate semnificativ de orientarea științifică avută la bază. G. Allport, în lucrarea mai sus menționată (1937), trece în revistă peste 50 de definiții ale personalității. Acestea au fost grupate astfel (Allport, 1981):

- 1) Definiții prin efectul extern – care abordează personalitatea ca o „sumă totală a efectului produs de un individ asupra societății; deprinderi sau acțiuni care influențează cu succes alți oameni; răspunsuri date de alții unui individ considerat ca stimul; ce cred alții despre tine (p. 35).

- 2) Definiții prin structura internă – care concep personalitatea ca o entitate obiectivă, cu o existență și istorie proprie. Un exemplu în acest sens este definiția oferită de M. Prince, conform căruia personalitatea este: „Suma totală a tuturor dispozițiilor, impulsurilor, tendințelor, dorințelor și instinctelor biologice ale individului, precum și a celor dobândite prin experiență (Allport, 1981, p. 38).
- 3) Definiții pozitivistice – care accentuează aspectele ce pot fi cunoscute în legătură cu personalitatea, relevând de fapt percepția oamenilor de știință în legătură cu aceasta.

Carver și Scheire (2000) au sistematizat concepțiile despre personalitate astfel:

- dispune de o organizare internă, nu reprezintă o juxtaponere de elemente diferite;
- este un proces dinamic, intern;
- este un concept psihologic cu fundamentare fiziologică;
- constituie o forță internă care determină persoana să adopte un anumit comportament;
- este formată din pattern-uri de reacție recurente și consistente;
- influențează, își pune amprenta asupra proceselor psihice – gândire, memorie, imaginație, afectivitate, voință – și se manifestă prin intermediul comportamentului.

Majoritatea definițiilor personalității cuprind: 1) o structură, o organizare internă abstractă derivată din observația

comportamentelor; 2) semnificația diferențelor individuale, a unicității fiecărei persoane; 3) dezvoltarea personalității de-a lungul timpului, sub influența factorilor ereditari și de mediu.

Un exemplu autohton este definiția lui M. Drugaș (2006), care consideră personalitatea drept un sistem structurat și ierarhizat, dinamic și evolutiv, constituit din subsistemul biologic, subsistemul psihic, subsistemul socio-cultural și care asigură individului o adaptare unică, originală la mediu.

1.4. Diferențe de abordare în psihologia personalității

În cadrul psihologiei personalității se întâlnesc mai multe divergențe metodologice, mai multe diferențe de abordare și de conceptualizare. Printre cele mai controversate se numără divergența între orientarea idiografică și cea nomotetică, între abordarea dispozițională – bazată pe trăsături – și cea situațională, precum și între cea biologică și cea sociologică.

Paradigma nomotetică pleacă de la presupunerea că diferențele individuale pot fi descrise, explicate și anticipate sub forma unor atribute sau criterii predefinite. Astfel, personalitatea fiecărui individ poate fi descrisă în termenii unor niveluri diferite ale aceluiași „vector”. Această abordare pornește de la utilizarea metodelor de cercetare cantitative, căutând explicații cauzale ale fenomenelor psihologice, elaborând și promovând legi generale (*nomos* – lege; *nomothetikos* – promulgare de legi). Un exemplu de astfel de abordare este Modelul Big-Five al personalității, care oferă dovezi în favoarea unor concepte care se regăsesc în rândul

întregii populații studiate și care pot fi utilizate și pentru studiul diferențelor individuale și pentru identificarea aspectelor comune pentru două sau mai multe persoane.

Paradigma idiografică pleacă de la prezumția că fiecare individ este unic, iar din acest motiv nu pot fi utilizate aceleași concepte pentru a fi descrise două persoane diferite. Astfel, este nevoie de „vectori” diferiți pentru a putea caracteriza personalitatea fiecărui om în parte. Abordarea idiografică (*idios* – propriu, specific) pornește de la explorarea caracteristicilor specifice și unice ale fiecărei persoane, utilizând metode calitative și longitudinale de investigare. Ea conduce la înțelegerea proceselor psihologice ale unei persoane particulare, putându-se astfel oferi intervenții terapeutice adaptate și specifice. Este utilă în mod particular pentru studiul dinamicii personalității, a modului de funcționare și dezvoltare a proceselor motivaționale, cognitive, emoționale. Însă fără colectarea unor informații adiționale din studiul altor cazuri, concluziile obținute prin intermediul metodologiei idiografice nu pot fi generalizate. Cele două abordări, cea nomotetică și cea idiografică, se completează reciproc, ambele fiind necesare și utile în studiul personalității.

O altă distincție în psihologia personalității se face între abordările dispoziționale, bazate pe trăsături, și cele situaționale. Cele dispoziționale conceptualizează personalitatea în funcție de trăsăturile, caracteristicile esențiale, constante și invariabile care stau la baza modului de a gândi, simți și a acționa al unei persoane, într-un mod relativ independent de contextul în care aceasta se află.

Abordările situaționale accentuează importanța factorilor situaționali asupra stărilor separate ale unei persoane.